

CAPITOLUL I

SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND EVOLUȚIA ACTIVITĂȚII BANCARE

1.1. Definiția întreprinderii de bancă

Cea mai veche formă de organizație bancară în cadrul vieții și activității economice se rezuma la mijlocirea schimbului de monedă.¹

Cu timpul, organizațiile bancare au început să se ocupe și de deplasarea monedelor de pe o piață pe alta, mijlocind tranzacțiile comerciale, oferindu-le astfel siguranța și rapiditatea necesare.

După organizarea sistemelor monetare sub autoritatea statelor, organizațiile bancare au început să primească depuneri în monedă, la început spre păstrare și, mai apoi, spre fructificare (operațiuni cu caracter pasiv) și să acorde credite (operațiuni cu caracter activ).

Cu timpul, băncile au început să mijlocească schimbul de monede și plățile pe piețe diferite **fără deplasarea numerarului** prin așa numitele **operațiuni de virament sau de compensație** sporind, astfel, tot mai mult însemnătatea lor economică și financiară.

Pasul decisiv a fost făcut atunci când băncile și-au asumat răspunderea asigurării și regularizării circulației însemnelor monetare.

Operațiunea de emisiune de semne monetare poate fi considerată ca una din principalele funcțiuni îndeplinite de o bancă, în cadrul unei economii naționale date, alături de cea a creditului și a mijlocirii de tot felul de tranzacții bănești.²

În cadrul vieții economice moderne, prin bancă se înțelege acea organizare al cărui obiect este: mijlocirea plăților, acordarea de credite și administrarea de capitaluri, în afară de crearea de mijloace legale de plată, prin operațiuni de emisiune de semne monetare, ce se fac numai în condiții speciale și sub controlul statului.³

Ca organizație economică, banca mijlocește, prin intermediul circulației bănești și a creditului, producția, circulația și consumul de bunuri și servicii într-o economie dată.

¹ Este vorba evident de monedele din aur și argint.

² A se vedea Victor Slăvescu, *Tratat de bancă, vol.I*, Editura Cartea Românească, București, 1930, p.14.

³ Idem, p.15.

Banca întruchipează noțiunea de credit în cea mai largă și generală accepțiune a cuvântului.

Primind capitaluri bănești spre administrare sau spre fructificare, banca mijlocește tot felul de tranzacții și operațiuni financiare.

Cu toate acestea, principalele operațiuni ce caracterizează o bancă sunt operațiunile de creditare în nume și cont propriu, sub toate aspectele ce derivă din acestea (garanții, asumarea de angajamente etc.).

La înființare, o bancă folosește capitalul său propriu, dar, pe măsură ce activitatea acesteia se derulează, începe a folosi și capitalurile altora (în speță agenți economici și populație), respectiv „adevărata funcțiune a unei bănci sau bancher începe din momentul când lucrează cu banii altora”.⁴

Operațiunile de credit realizate de o bancă se împart în două mari categorii: **operațiuni active și operațiuni pasive**.

Când banca primește de pe piață capitalurile bănești ale agenților economici și ale populației, în scop de administrare sau în scop de fructificare, nu realizează altceva decât operațiuni pasive de credit; în schimb, atunci când acordă credite agenților economici, instituțiilor publice sau populației ea nu face decât să distribuie capitalurile, astfel primite, în scop productiv.

Din diferența de dobândă, între ceea ce plătește creditorilor săi (operațiuni pasive) și ceea ce percepe debitorilor săi (operațiuni active), rezultă profitul său ca întreprindere economică.

Operațiunile active și pasive de credit realizate de o bancă prilejuiesc la rândul lor toate celelalte operațiuni de mijlocire de plăți în numerar sau de tranzacții de valori ce alcătuiesc împreună grupa **operațiunilor indifferente**⁵. Tot în grupa operațiunilor indifferente pot fi încadrate și operațiunile în legătură cu administrarea de capitaluri sub formă de valori mobiliare, precum și acele operațiuni ce se pot efectua pe temeiul acestora (bursă, emisiuni de valori mobiliare etc.)

1.2. Locul și rolul Băncii de emisiune în cadrul sistemului bancar al unei țări

Banca de emisiune are un rol esențial atât în cadrul sistemului monetar, cât, mai ales, în cadrul sistemului bancar.

⁴ A se vedea David Ricardo, *Proposals for an Economical and Secure Currency* (1816), reeditat în *The Works and Correspondence of David Ricardo*, Piero Sraffa, ed., Cambridge University Press, Cambridge, 1951–1973.

⁵ A se vedea Victor Slăvescu, *op. cit.*, pag.16.

Emisiunea de semne monetare (bancnote și monede metalice) cu putere legală de plată, înăuntrul unei economii naționale, nu este lăsată la libera voință și alegere a oricărei întreprinderi bancare.

Baterea monedelor este considerată, pe drept cuvânt, un drept regal, care aparține capului statului și care, în epoca modernă, a fost concesionat unei instituții speciale de bancă, numită și Bancă de emisiune.

Banca de emisiune capătă, astfel, un privilegiu exclusiv de emisiune, fapt ce îi permite să stea în centrul întregului sistem monetar.

Însemnele monetare puse în circulație de Banca de emisiune reprezintă mijloace legale de plată pe teritoriul unei țări și au putere liberatorie nelimitată.

Dacă i se acordă Băncii de emisiune și alte prerogative, cum ar fi acelea de creditare a celorlalte bănci (prin scontarea efectelor de comerț sau prin lombardarea unor valori mobiliare emise sau garantate de stat) sau de a efectua operațiuni de vânzare-cumpărare de metale prețioase, operațiuni de schimb valutar și de plăți interne și externe etc., capătă atribuțiile unei Bănci Centrale așezată în centrul întregului sistem bancar. De obicei, Banca Centrală a unei țări este și Bancă de emisiune; în România, aceste prerogative aparținând Băncii Naționale a României.

1.3. Banca Națională a României – scurt istoric

Banca Națională a României a fost înființată prin legea organică din 23 aprilie 1880, având privilegiul de a emite monedă, de a resconta titlurile comerciale și biletele de trezorerie, de a lombarda bonurile de tezaur și de a participa la constituirea capitalului unor societăți financiar-bancare, împreună cu statul.

Forma juridică de organizare a Băncii Naționale a României a fost societatea comercială pe acțiuni, având ca acționari statul român (1/3 din acțiuni) și persoane juridice private (2/3 din acțiuni) cu un capital total subscris de 30 milioane lei, din care, vărsat la constituire într-o primă emisiune, 12 milioane lei, rămânând ca celelalte două emisiuni de câte 9 milioane lei să fie făcute „la trebuință”.

Din cele 12 milioane de lei vărsate, 4 erau vărsate de stat și numai 8 de particulari.

La constituire, i-a fost acordat Băncii Naționale a României privilegiul de emisiune pentru 20 de ani, adică până în anul 1900, însă după 6 ani de la înființare – 1886 i-a fost prelungit acest privilegiu cu încă 12 ani, adică până în anul 1912. O a doua prelungire de privilegiu i-a fost acordată Băncii în anul 1900 cu încă 8 ani, respectiv până în anul 1920.

Bancnotele emise de Banca Națională a României erau garantate atât cu titluri și efecte comerciale cu cauză reală, (rezultate din tranzacții reale), cât și cu rezerve de aur și argint care nu puteau reprezenta mai puțin de o treime din valoarea emisiunii monetare.

Primele bancnote care au circulat sub formă de titluri de stat, emise în timpul Războiului de independență, au fost transformate după anul 1880 în bancnote, prin aplicarea ștampilei Băncii Naționale a României.

În timpul primului război mondial, guvernul a solicitat Băncii Naționale a României un împrumut pentru a face față cheltuielilor militare, situație în care bancnotele emise, neconvertibile în aur, au reprezentat monedă hârtie cu valoare nominală.

În anul 1929 a fost adoptată moneda națională cu denumirea **leu**, având o definiție legală în aur de 10 miligrame aur fin (titlu 900‰).

În anul 1946, Banca Națională a României a devenit bancă, având ca unic acționar statul român. A urmat reforma monetară din anul 1947, când a fost denumită moneda națională leul, reducându-se valoarea nominală a acesteia, astfel încât un leu nou se putea preschimba contra a 20.000 lei vechi, fiind stabilit un nou conținut în aur al monedei, respectiv 6,6 miligrame aur fin (titlu 900‰).

În același timp au fost fixate plafoane pentru sumele admise la preschimbare, astfel încât din totalul de 48.451 miliarde de lei a fost admisă la preschimbare suma de 27.550 miliarde lei, iar ca rezultat al acțiunii de denominare, pe piața monetară a rămas suma de 1.377.600.000 lei stabilizați.

A urmat apoi reforma monetară din anul 1952, echivalentul în aur al leului fiind fixat la 0,0079346 gr aur fin (titlul de 900‰).

În perioada economiei centralizate, Banca Națională a României a exercitat următoarele prerogative:

- monopolul exclusiv asupra emisiunii monetare;
- monopolul asupra încasării veniturilor statului și a plăților de la buget;
- monopolul asupra operațiunilor cu aur și valute;
- acordarea de împrumuturi pe termen scurt, stabilirea balanței de plăți și cheltuieli pentru populație;
- rolul de casier general al statului;
- stabilirea planului de credite pentru economia națională.

După decembrie 1989, Banca Națională a României a funcționat ca Bancă centrală de emisiune, în baza Legii nr. 34/1991, modificată prin Legea nr.101/1998 privind statutul Băncii Naționale a României.

În prezent, Banca Națională a României este organizată și funcționează în baza Legii nr. 312/2004 privind statutul Băncii Naționale a României.

CAPITOLUL II

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI – BANCA CENTRALĂ A ROMÂNIEI

II.1. Statutul legal al Băncii Naționale a României – Legea nr. 312/2004¹

Din redactarea art. 1 al Legii - **statutul legal** - rezultă clar intenția legiuitorului de a reglementa organizarea și funcționarea Băncii Naționale într-un fel aparte de organizarea și funcționarea oricărei alte bănci.

Potrivit art. 1 alin. (1), Banca Națională României este Banca Centrală a României, având personalitate juridică, iar potrivit art. 1 alin. (2), Banca Națională a României este o instituție publică independentă, cu sediul central în Municipiul București și poate avea sucursale și agenții atât în Municipiul București cât și în alte localități din țară.

Astfel, legiuitorul a înțeles să definească precis statutul legal al Băncii Naționale a României – **instituție publică independentă** - suplinind astfel lacuna vechiului text (art. 1 din Legea nr. 101/1998) care, deși se intitula Statutul Legal, nu definea în mod expres acest statut și care, în practică, echivalează cu natura juridică a Băncii Naționale a României².

Desigur că, în abordarea doctrinară a acestei probleme, cei ce au cercetat mai îndeaproape normele ce reglementează activitatea bancară în România nu puteau să facă abstracție de legătura expresă din enunțul art. 1 din Lege - Banca Centrală a Statului și atribuțiile pe care legea i le conferă în realizarea obiectivului fundamental - asigurarea stabilității monedei naționale, pentru a contribui la menținerea stabilității prețurilor - pentru a ajunge la concluzia că Banca Națională a României este o instituție publică.

Chiar și în absența unui enunț precis și neechivoc al legii, doctrina și practica judiciară trebuiau să se pronunțe asupra naturii juridice a Băncii Naționale a României spre a o delimita atât față de celelalte organe ale statului cât și față de celelalte bănci comerciale. Reglementarea se impune și mai ales pentru ca, în funcție de încadrarea Băncii Naționale a României într-o categorie sau alta de instituții, vom putea încadra și raporturile juridice în care aceasta intră în relația

¹ Legea nr. 312/2004 a fost publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 528 din 30 iunie 2004 și a abrogat Legea nr. 101/1998.

² Petre Lăzăroiu, *Drept bancar* – Curs, Editura BREN, București, 2006, pag.1.

cu alte instituții ale statului, cu celelalte persoane juridice de drept privat etc. și vom putea stabili și efectele în plan juridic ale acestor raporturi.

Banca Națională a României este o instituție publică independentă, în subordinea Parlamentului, legea conferindu-i atribuții exclusive în ce privește politica monetară, valutară și de credit și puteri depline în ce privește organizarea, funcționarea și controlul sistemului de credit în România, neputându-se confunda cu o bancă propriu-zisă.

II.2. Obiectivul fundamental al Băncii Naționale a României. Colaborarea cu autoritățile Statului

Așa cum este enunțat în art. 2 alin. (1) din Legea nr. 312/2004, obiectivul fundamental al Băncii Naționale a României este asigurarea și menținerea stabilității prețurilor.

Se poate așadar observa diferența de fond între obiectivul fundamental stabilit prin noua lege și obiectivul fundamental al Băncii Naționale a României, stabilit prin legislația anterioară [art. 2 alin. (1) din Legea nr. 101/1998] – asigurarea stabilității monedei naționale pentru a contribui la stabilitatea prețurilor.

Diferența, apreciem noi, se datorează transformărilor structurale intervenite în economia națională care au permis atingerea unui echilibru la nivel macroeconomic al acesteia și au influențat decisiv și consolidarea și stabilitatea monedei naționale.

O altă explicație ar putea fi aceea că apar dificultăți în menținerea unor obiective multiple, motiv pentru care s-a recurs la un singur obiectiv - menținerea **stabilității prețurilor** (în limbajul doctrinar – țintirea inflației) – care oferă avantajul că prin controlarea inflației se poate controla simultan și producția.

Cum stabilitatea prețurilor este un obiectiv de lungă durată, stabilizarea producției trebuie să urmărească și să se bazeze pe prețuri stabile pe o perioadă medie sau lungă de timp.

Pentru ca acest obiectiv să fie posibil de îndeplinit este necesar ca economia unei țări să fie așezată pe baze reale și să aibă un trend ascendent, în timp ce Banca Centrală trebuie să fie independentă față de nevoile Guvernului de a finanța deficitul bugetar.

În realizarea obiectivului fundamental, legea, prin art. 2 alin. (1), acordă atribuții Băncii Naționale a României în ce privește: **elaborarea și aplicarea politicii monetare și politicii cursului de schimb; stabilirea regimului valutar și supravegherea prudențială a instituțiilor de credit și administrarea rezer-**

velor internaționale ale României, atribuții ce constituie în același timp expresia funcțiilor Băncii Centrale.

Aceste atribuții importante nu ar putea fi realizate de Banca Națională a României fără sprijinul și implicarea celorlalte instituții ale statului, motiv pentru care legiuitorul a prevăzut în cuprinsul legii (art. 3) și domeniile de colaborare cu celelalte autorități, astfel:

a) Banca Națională a României și membrii organelor sale de conducere **nu vor solicita sau primi instrucțiuni** de la autoritățile publice sau de la orice altă instituție sau autoritate, ceea ce reprezintă garanția independenței sale absolute față de celelalte organe ale statului;

b) Toate autoritățile publice centrale, inițiatoare de proiecte de acte normative care privesc domeniile în care Banca Națională a României are atribuții, vor trebui să solicite avizul acesteia, fără de care respectivele acte normative nu se vor putea adopta;

c) Banca Națională a României va colabora cu Ministerul Finanțelor Publice în vederea stabilirii indicatorilor macroeconomici în baza cărora va fi elaborat proiectul anual al bugetului de stat;

d) Banca Națională a României va elabora studii și analize privind moneda, cursul de schimb, creditul și operațiunile sistemelor de plăți și ale instituțiilor de credit, dar numai pentru necesități proprii;

e) Banca Națională a României, va putea furniza informații autorităților din țară și străinătate pentru îndeplinirea angajamentelor rezultate din acordurile, tratatele sau convențiile la care România este parte, putând de asemenea adopta orice alte măsuri corespunzătoare, inclusiv încheierea de acorduri de colaborare referitoare la schimbul de informații, și cu autoritățile competente din alte țări decât cele ale Uniunii Europene, sau cu alte autorități sau organisme din terțe țări, în condițiile în care informațiile furnizate sunt supuse unor cerințe referitoare la păstrarea secretului de informații. Schimbul de informații trebuie să fie circumscris exclusiv scopului îndeplinirii sarcinilor care revin autorităților și organismelor respective în domeniul supravegherii;

f) în ce privește colaborarea cu statele membre ale Uniunii Europene în scopul aplicării prevederilor din legislația bancară, Banca Națională a României va asigura condițiile necesare pentru realizarea schimbului de informații cu aceste autorități, sub condiția respectării secretului profesional și sub condiția ca **informațiile furnizate să fie utilizate de către aceste autorități exclusiv în scopul îndeplinirii sarcinilor de supraveghere, să fie supuse cerințelor referitoare la păstrarea secretului profesional și să fie furnizate mai departe numai cu acordul expres al autorităților competente de la care au fost obținute și numai pentru scopul pentru care acordul a fost obținut;**